

20
20

RAPPORT

Snacket vid lägerelden: Studiosamtal i Aktuellt 2018–2019

RAPPORT

Snacket vid lägerelden: Studiosamtal i Aktuellt 2018–2019

01 INLEDNING	3
02 TEORETISK BAKGRUND	5
03 METOD	9
04 RESULTAT	12
05 SLUTSATSER	22
06 BIBLIOGRAFI	28
07 KÄLLMATERIAL	29

— — Inledning

Ingen metafor för public service är lika välanvänd av journalister och mediechefer som ”lägerelden”. Liksom stenåldersmänniskan samlades kring lägerelden är tanken att public service ska samla svenskarna kring en gemensam enande punkt och referensram. En förutsättning för resonemanget är att referensramen ses som nödvändig för att hela demokratin ska fungera, att medborgarna ska förstå varandra och ha tillgång till likartad och opartisk kunskap om samhällets stora frågor.

Få program symboliserar denna lägereldsmetafor bättre än *Aktuellt*, ett av Sveriges största nyhetsprogram. I denna studie vill Näringslivets medieinstitut rikta fokus mot femtio studiosamtal i *Aktuellt*, det vill säga samtal mellan en reporter och en eller flera inbjudna gäster. Det rör sig alltså om de studiosamtal som inte är debatter mellan två gäster, utan där reportern intar rollen som motpart.

Vad är egentligen värt att tas upp i Sveriges största fördjupande nyhetsprogram och vilka ämnen och vinklingar ges utrymme av journalisterna? Det är frågor som denna undersökning söker svaret på. Vår förhoppning är att den kan bidra

med ytterligare fakta, analys och relevanta perspektiv på hur svensk journalistik formar, och formas av, det politiska samtalet.

Den bakomliggande frågan vad som avgör ämnesval eller val av nyhetsvinkling i media är på intet sätt ny i den allmänna debatten. I dag verkar däremot dessa frågor erbjuda mer politiskt sprängstoff än någonsin. Det sker inte enbart som en konsekvens av president Trumps utspel mot den amerikanska pressen, utan i allt högre utsträckning också i den svenska och europeiska politiska debatten från politiker med varierande ideologisk hemvist.¹

Politiska aktörer intar en mer kritisk position gentemot medierna – en hörnpelare i den liberala demokratis funktionssätt – än vad som tidigare har varit fallet. Bakom den politiska retoriken döljer sig dock seriösa frågor om sambandet mellan offentliga makthavare, politiska sakfrågor och redaktionella val i journalistiken. Samtidigt pågår en diskussion om public services framtid såväl i Sverige som i flera andra europeiska länder.

Om Näringslivets medieinstitut

Näringslivets medieinstitut (NMI) ska bidra till kvalitetshöjning i svenska nyhetsmedier genom kritisk granskning och öppen diskussion. Ämnen som NMI bevakar inkluderar saklighet, opartiskhet, pressetik och public service. Verksamheten finansieras av Stiftelsen Fritt Näringsliv och chef är Mats Olin.

1. Se exempelvis: Labours anklagelse mot BBC för partiskhet, <https://www.svt.se/kultur/medier/labour-anklagar-bbc-for-partiskhet>; President Macrons anklagelse mot den franska pressen, <https://www.nouvelobs.com/politique/20180725.OBS0175/affaire-benalla-macron-contre-attaque-et-accuse-les-medias-d-avoir-dit-beaucoup-de-betises.html>; Debatten mellan moderat riksdagsledamoten Edward Riedl och SVT Västerbotten: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasterbotten/svt-chef-om-kritiken-fullkomligt-absurt>

— — Teoretisk bakgrund

Inom medieforskningen brukar man traditionellt sett förklara drivkrafterna bakom nyhetsurval och nyhetsvärdering med medielogiken, det vill säga de ideal, rutiner och arbetsprocesser som påverkar journalistens arbete.² Här finns dessutom ett flertal modeller som söker förklara sambandet mellan politisk opinion och journalistik. En av de mest inflytelserika i akademiska kretsar är Daniel C. Hallins *The Uncensored War* från 1986.³

I boken formulerar Hallin en teori om nyhetsmediers urval av sakfrågor, med bakgrund i den amerikanska pressens rapporteringen av Vietnamkriget. Enligt Hallin var den massiva amerikanska rapporteringen av Vietnamkriget i sig inte avgörande för att den amerikanska opinionen med tiden vände sig emot kriget även om den bidrog, inte minst tack vare televisionens genomslagskraft. Republikanska kongressledamöter i Washington ifrågasatte kriget långt innan pressen gjorde det, menar han.

Hallin menar alltså att pressen speglar den allmänna opinionen lika mycket som man påverkar den. Baserat på den observationen formulerar Hallin en modell där den offentliga debatten i media delas in i tre sfärer.⁴

2. Johansson, Bengt. "Varför driver journalister så ofta sin egen agenda?". Truedsson, Lars. (red.). *13 vassa frågor om journalistik: Med frågor som inte stryker medhårs*. Stockholm: Institutet för mediestudier, 2019, 14–23

3. Hallin, Daniel C. *The Uncensored War: The Media and Vietnam*. Oxford: Oxford University Press, 1986

4. Hallin. *The Uncensored War*, 116–117; 213

1. Sfären av konsensus

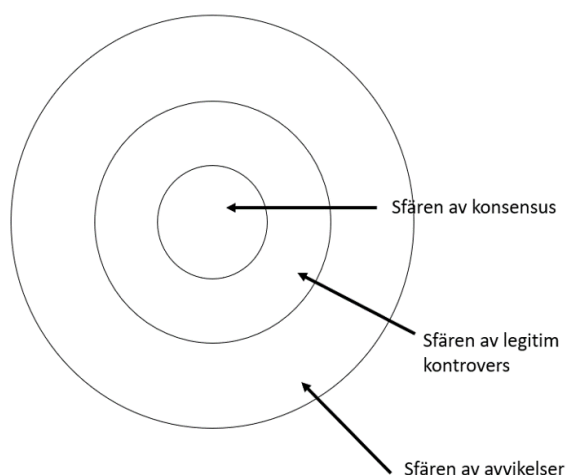
Sfären av konsensus utgörs av uppfattningar som kan beskrivas som allmängiltiga och där journalister inte upplever någon skyldighet att spegla olika perspektiv. I ett svenskt sammanhang kan denna sfär utgöras av ett ställningstagande för ett demokratiskt statskick, alla människors lika värde och jämställdhet som är värderingar som bedöms som allmängiltiga inom journalistkåren och nämns i public services sändningstillstånd.⁵

2. Sfären av legitim kontrovers

I denna sfär finns det egentliga journalistiska uppdraget att spegla samhällets olika åsikter, exempelvis partipolitikens skiljelinjer, etablerade intressegrupper och mycket av den offentliga debatten. Det är alltså de konfliktlinjer som upplevs som legitima och viktiga för journalisterna att spegla i rapporteringen.

3. Sfären av avvikelser

Längst ut av sfärerna befinner sig "sfären av avvikelser" som innefattar politiska konflikter som visserligen kan ha företrädare, men som av journalisterna bedöms som irrelevanta för att återges inom ramen för ett journalistiskt speglingsuppdrag. Hallin ger ett exempel på detta med den amerikanska myndigheten för etermedia FCC:s riktlinjer att ej återge kommunistiska åsikter i media.⁶ Vilka åsikter som denna sfär innehåller är dock inte helt lätt att avgöra. För svenskt vidkommande 2020 kan man dock tänka sig att utpräglat fascistiska och rasbiologiska åsikter som återfinns inom vitmaktmiljön är åsikter som kan placeras i denna kategori. Här kan också aspekter såsom etnisk härkomst placeras, som enligt pressetiken inte ska betonas i nyhetsrapportering om det inte har relevans.

5. Se Radio- och TV-lagens (2010:696) femte kapitel; Se sändningstillstånden för SR, UR och SVT

6. Federal Communications Commission

Gränserna mellan sfärerna är ofta luddiga och inom varje sfär finns det också hierarkier. Hallin menar att inom "sfären av legitima kontroverser" skiftar journalistens agerande från att vid åsikter som befinner sig nära konsensus agera som en neutral budbärare, till att vid åsikter som befinner sig nära en avvikelse inkludera ett starkt bemötande i form av exempelvis motargument.⁷ Inom denna sfär finns alltså mycket av de redaktionella val som påverkar hur ett ämne i den gängse politiska debatten gestaltas.⁸

Vid sidan av Hallins sfäriska modell finns också transnationella studier som visar på skillnader i nationell kultur mellan olika länder i synen på journalistens roll i samhället. Ett exempel på en sådan är den nu något föråldrade enkätstudien "Political News Journalists" (2004) där två amerikanska medieforskare jämför journalistens identitet i USA, Italien, Tyskland, Storbritannien och Sverige.⁹ En av slutsatserna är att i vilken grad journalisten uppfattar sig som en politisk aktör skiljer sig märkbart länderna emellan. Europeiska journalister hade som regel en starkare politisk motivation i sin yrkesroll än sina amerikanska kollegor. Även om svenska journalister var märkbart mindre politiskt motiverade än både sina tyska och italienska kollegor, svarade 48 procent av de tillfrågade svenska journalisterna att det var "ganska eller väldigt viktigt" att som journalist påverka politik (influence politics).¹⁰

Studien visade också på intressanta skillnader mellan svenska journalister i eter- och printmedia genom att placera in dessa olika grupper på ett fyrfältsdiagram. Ena axeln bedömde journalisternas syn på autonomi (aktiv/passiv) gentemot externa intressegrupper och den andra axeln bedömde om journalisterna upplevde sin yrkesroll som *neutral* eller *förkämpe* i nyhetsförmedlingen. De svenska journalisterna upplevde sin roll som betydligt mer "aktiv" än sina amerikanska, brittiska och italienska kollegor, det vill säga friare att tolka och värdera källor från externa aktörer. Samtidigt var svenska etermediejournalister betydligt mer benägna att se sin roll som en förkämpe av vissa värderingar, än exempelvis brittisk etermedia eller svensk printmedia.

Det faktum att en relativt stor grupp av de svenska journalisterna upplever sin roll som företrädare av vissa värderingar och som aktörer som ska bidra till att "påverka politik" ställer frågor om hur nyhetsförmedlingen påverkas. Med andra ord: hur påverkar journalistens egen identitet och drivkrafter den journalistiska gestaltningen av sakfrågorna i den "sfär av legitima kontroverser" som dominerar den offentliga debatten?

Trots att dessa frågor både är relevanta och reella saknas svenska och europeiska studier på ämnet. En färsk genomgång av internationell medieforskning av Europaparlamentets forskningsenhet (EPRS) konstaterar att det finns ett behov av medieforskning som riktar större fokus mot journalistkårens värderingar och

7. Hallin. *The Uncensored War*, 117–118

8. För gestaltningsteori, se Karlsson och Strömbeck (red.), 2015

9. Donsbach, Wolfgang och Patterson, Thomas E. "Political News Journalists: Partisanship, Professionalism and Political Roles in Five Countries". Esser, Frank och Pfetsch, Barbara. (red.). *Comparing Political Communication*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004

10. Av 600 tillfrågade svenska journalister svarade 272 på enkäten; Esser och Pfetsch. *Comparing Political Communication*, 255

hur dessa påverkar nyhetsurval och vinklingar. Denna studie syftar inte till att erbjuda någon uttömmande förklaring till att utreda denna fråga. Däremot vill den mot bakgrund av Hallins teori (1986) om de tre sfärerna och journalisters roller som delvis politiska aktörer rikta fokus mot mönster i ämnesval- och gestaltningar i den svenska nyhetsrapporteringen.¹¹

Syfte

Syftet med denna undersökning är att ge en kvalitativ inblick i SVT:s val av politiska ämnen för studiosamtal i Aktuellt 2018–2019. Det syftar också till att med hjälp av Hallins modell för de tre sfärerna visa hur reportrar agerar vid olika typer av samtalsämnen med externa gäster.

Frågeställning

Vilka är de dominerande ämnena och gestaltningarna av politiska sakfrågor i *Aktuellts* studiosamtal 2018–2019 och på vilket sätt förhåller de sig till Hallins tre sfärer?

11. Fletcher, Richard och Jenkins, Joy. "Polarisation and the news media in Europe". Brussels: European Parliamentary Research Service (EPRS), 2019, 39

Metod

Inslagen har identifierats och granskats genom Kungliga bibliotekets söktjänst Svensk mediedatabas (SMDb), som samlar det mesta audiovisuella materialet som sänts via radio och TV sedan 1979. Undersökningen har genomförts under november 2019.

I SMDb:s söktjänst har sökorden varit "Aktuellt" under perioden 29 oktober 2018 till och med 13 oktober 2019. Det omfattar totalt femtio veckor, med normalt sett sex Aktuellsändningar per vecka (alla dagar förutom lördag).

För att få ett slumpmässigt urval på femtio inslag har en slumpgenerator använts för urval av ett studiosamtal per vecka. Eftersom söndagens sändning är kortare och föregår Agenda, där de fördjupande studiosamtalen brukar ta större plats, har söndagar exkluderats från undersökningen. I stället har endast vardagarna inkluderats, där en slumpgenerator från 1 till 5 identifierat vilken dag som ska väljas.

Med studiosamtal menas inslag där en reporter utfrågar en eller två externa gäster i studion. I vissa enstaka fall intervjuas gästen i stället via länk eller så är studiosamtalet inspelat på extern plats. Debatter mellan externa gäster, liksom studiosamtal där en SVT-anställd frågas ut av en reporter, har exkluderats i materialet. I några program ingick två studiosamtal. I de fallen har det studiosamtal som bedömdes ha störst politisk relevans valts ut. I de flesta Aktuellsändningar ingår endast ett studiosamtal.

Efter att inslaget studerats och analyserats via videospelaren i SMDB har därefter essentiell information om inslaget transkriberats till ett register. Det inkluderar:

- Sändningsdatum
- Huvudsakligt ämne
- Påannonsering av reportern och eventuellt inledande reportage
- Transkribering av frågorna till gästen

I vissa fall har även några av gästens svar inkluderats i transkriberingen för att ge reporterns frågor en kontext. Efter transkriberingen av frågorna har studiosamtalen kategoriserats efter ämnesval. Dessa presenteras kort här nedan.

Kategorierna har identifierats genom en genomgång av ämnesvalen i respektive studiosamtal och syftar främst till att identifiera olika områden av centrala samhällsfrågor. Uppdelningen i ämnen är aldrig exakt utan bygger på en viss generalisering. Samtliga inslag kan bara ingå i en kategori. Trots att kategorin "Segregation" endast innehåller ett inslag har den bedömts vara en relevant egen kategori för att främst separera den från "Kriminalitet", som i hög grad handlar om gängbrottslighet.

1. Ekonomisk politik/ välfärdsfrågor

Ämnen som berör finanspolitik, ekonomisk politik, skatter eller offentlig välfärd. Även penningpolitik ingår i denna kategori.

2. Klimat/miljö

Ämnen som berör klimatfrågan eller miljöfrågor.

3. Europapolitik

Ämnen som berör den politiska utvecklingen i Europa. Detta inkluderar såväl EU-nyheter som inslag om enskilda EU-länders interna politik eller bilaterala relationerna.

4. Kriminalitet

Ämnen som berör brottslighet och brottsbekämpning.

5. Utrikespolitik

Ämnen som berör utrikespolitiska frågor såsom reportage i ett utomeuropeiskt land, internationell handelspolitik, diplomati, säkerhetspolitik med mera. Europeisk politik är här undantaget.

6. Värderingsfrågor

Ämnen med en stark värderingspolitisk klangbotten såsom synen på droger, spel, prostitution med mera. Flera av dessa ämnen kan ses som en avspeglning av konflikten mellan frihet/moralism.

7. Segregation

Ämnen som berör segregationen i det svenska samhället.

8. Partierna

Ämnen som berör det interna partilivet i de svenska riksdagspartierna.

Den valda metoden tillåter inte att man drar några statistiska slutsatser baserat på den kvantitativa fördelningen av ämnen. Däremot kan man göra kvalitativa observationer av intresse för undersökningens frågeställning.

Efter transkriberingen av frågorna har en analys genomförts av varje inslag, där följande frågor ställts:

- Ställer journalistiken öppna eller stängda frågor till den intervjuade?
 - På vilket sätt relaterar frågorna till ämnet som det presenteras i reportaget och påannonseringen?
 - Uttrycker reportern med sina frågor någon typ av värderande omdömen?
 - Driver journalisten med sina frågor någon specifik agenda?
 - Vilka aspekter av det påannonserade ämnet lyfts i samtalet, och vilka saknas?
 - På vilket sätt förhåller sig studiosamtalet och ämnet till Hallins tre sfärer (legitim kontrovers, konsensus, avvikelser)?
-

Resultat

1. Ekonomisk politik/välfärdsfrågor

Ekonomisk politik/välfärdsfrågor var en liten kategori i materialet. Endast fyra (4) studiosamtal av 50 berör frågor om ekonomisk politik, välfärdspolitik, eller penningpolitik.

Inslagen

Det första inslaget i kronologisk ordning var ett samtal där finansminister Magdalena Andersson intervjuades om övergångsbudgeten. Frågorna från reportern är till stor del balanserade och berör såväl budgetens innehåll som reaktionerna på en eventuell moderat budget hos finansministern. Det är svårt att identifiera någon specifik agenda i SVT:s frågor till finansministern.¹²

Det andra inslaget är ett samtal om höjningen av riksbankens reporänta med Riksbankschef Stefan Ingves. Frågorna från reportern är inriktade på orsakerna till, och konsekvenserna av, en höjning av räntan. Reportaget som föregår samtalet berör dock endast reaktioner på höjningen av räntan från näringslivsföreträdare (Teknikföretagen, Nordea och Anders Borg). Inga representanter för civilsamhället, facket eller medborgarna förekommer.¹³

De övriga två inslagen har en tydligare agenda i sina frågor. Det första inslaget berör ett samtal om regeringens ekonomiska garantier till Stockholms OS-kandidatur. Samtalet föregicks av ett reportage där kalkylerna för OS ifrågasätts och reportern konstaterar att olympiska spel nästan alltid brister i den ekonomiska kalkylen. Frågorna från journalisten fokuserar sedan nästan uteslutande på kostnaderna för spelen.¹⁴

Det andra inslaget med en tydlig agenda är ett samtal om tandvårdsstödet ojämliga nyttjande. Samtalet påannonseras med att reportern konstaterar att tandhälsa fortfarande är en klassfråga i Sverige. Det följs av ett reportage som beskriver det ojämliga nyttjandet av tandvårdsstödet mellan låg- och höginkomsttagare. I studiosamtalet därefter intervjuas socialminister Lena Hallengren (S). I frågorna driver reportern en agenda som går ut på att tandvårdssystemet är fel utformat med hänvisning till systemets nyttjande, klassperspektiv och Socialdemokraternas hållning i frågan sedan flera år.¹⁵

12.Nr 1
13.Nr 8
14.Nr 24
15.Nr 31

Analys

Det går att se en agenda i reporterns agerande i de två sista studiosamtalen som berör tandvården och OS. Samtalen kan sägas representera ett högerperspektiv (kritik mot offentliga utgifter) respektive ett vänsterperspektiv (klassanalys av tandvårdsbidraget). Om samtalet om tandvårdsbidraget kan sägas att det fokuserar helt på en vänsterkritik av socialdemokratin medan det saknar frågor från journalisten om tandvårdsbidraget som en kostnadsfråga för välfärden. Med förbehåll för att det totala materialet är för litet för att dra några statistiska slutsatser är det anmärkningsvärt att inga studiosamtal berör vare sig skattepolitik, arbetsmarknad, företagande eller fackliga frågor i det slumpmässiga urvalet.

2. Klimat/miljö

Klimat/miljö var en av de större kategorierna i materialet. Totalt ingår åtta (8) studiosamtal i ämnet som huvudsakligen berör tre underkategorier: Vetenskapliga studier, grön teknik och klimatpolitik.

Inslagen

Fem av studiosamtalen om klimat/miljö handlar om nya vetenskapliga rapporter eller studier. Det rör sig om en rapport om behovet av minskad köttkonsumtion av forskargruppen EAT-Lancet, en ny studie om riskerna med massutrotning av arter, en studie om stranderosion till följd av höjda havsnivåer, en studie om bränderna i Amazonas, samt en ny omfattande studie om klimatförändringarna av FN:s klimatpanel. Alla inslag är i grunden balanserade, både sett till det vetenskapligt grundade innehållet och till de frågor som reportern ställer i studiosamtalen med olika inbjudna forskare.¹⁶

Ett av studiosamtalen berör utveckling av grön klimatteknik, mer specifikt koldioxidlagring som en möjlig teknik för att rensa atmosfären på koldioxid. Samtalet inleds med ett reportage där reportern förklarar hur tekniken fungerar och hur den skulle kunna användas. Därefter genomförs ett samtal med en professor i energisystem från Chalmers. Frågorna är få och under samtalet poängterar reportern att koldioxidlagring "är en väldigt ifrågasatt teknik", dock utan att hänvisa till någon specifik källa.¹⁷

Två av studiosamtalen i programmet fokuserar på Sveriges klimatpolitik, där ett rör Parisavtalets efterlevnad och ett rör EU-rådets miljötoppmöte. I båda dessa studiosamtal är den inbjudna gästen miljö- och klimatminister Isabella Lövin. I det ena samtalet får Lövin en rad kritiska och agendadrivna frågor som syftar till att blottlägga att regeringens klimatpolitik är för svag för att uppnå Parisavtalets mål. Reportern stödjer sig på en undersökning som SVT-redaktionen genomfört som visar på otillräckligheten i regeringens politik för att minska utsläppen. I det

¹⁶.Nr 12, 28, 41, 43, 48

¹⁷.Nr 5

andra inslaget frågar reportern ut Lövin om reaktionerna på EU:s miljöministrars uppgörelse inför klimattoppmötet i Chile, och om ministerns åsikt om de EU-länder som vill se ett lägre klimatåtagande.¹⁸

Analys

I de samtal som berör klimat- och miljö ligger fokus vid nya vetenskapliga rön. Dessa studiosamtal är vetenskapligt grundade med i stort sett balanserade frågor. Däremot berör endast ett inslag utvecklingen av teknik för att möta klimatförändringarna. SVT lägger alltså i samtalen tonvikt vid vetenskapliga studier om läget för klimatet/miljön men riktar bara en gång fokus mot lösningar och innovation för att möta klimatfrågan. Endast ett inslag om koldioxidlagring berör teknikens utveckling, och där med en viss negativ vinkel i reporterns antaganden i frågorna till gästen. Det enda samtal som har ett tydligt agendadrivet fokus i frågorna är ett inslag där reportern kritiserar Isabella Lövin för att driva en alltför otillräcklig klimatpolitik för att uppnå Parisavtalets mål.

3. Europapolitik

Europapolitik var en relativt stor kategori (7) på grund av flera samtal som berör rapporteringen om Brexit. Totalt fyra av inslagen berör Brexit, medan de tre övriga berör brittisk inrikespolitik, den diplomatiska relationen mellan Frankrike och Italien och EU:s politik gentemot Syrien.

Inslagen

I studiosamtalen om Brexit deltar Ann Linde två gånger (en gång som EU-minister och en gång som utrikeshandelsminister) samt Hans Dahlgren en gång som EU-minister. Frågorna som de båda ministrarna får av reportern kretsar till stor del kring sakförhållanden i Brexit: själva utträdesprocessen, möjligheter och risker för den politiska utvecklingen, liksom konsekvenser för handeln. Frågorna liknar på så sätt frågorna som brukar ställas till experter, eller sakkunniga inom ett visst politiskt område. Mycket få frågor syftar till att söka svar om regeringens EU-politik eller ställa regeringen till svars för sitt agerande i det Europeiska rådet. Inslagen med ministrarna påminner därför mycket om studiosamtalet med generaldirektören för Kommerskollegium, Anna Stelling, där Brexits ekonomiska konsekvenser för svensk ekonomi diskuteras.¹⁹

Två studiosamtal berör på olika sätt inrikespolitik eller bilaterala relationer mellan EU-länder. Båda samtalen fokuserar på sakfrågor om den politiska utvecklingen.²⁰

Ett av inslagen berör ett EU-toppmöte i Bryssel om Syrienkonflikten där svenska regeringen lagt fram ett förslag om att inrätta en internationell tribunal för

18. Nr 47, 49

19. Nr 4, 7, 14, 15, 40

20. Nr 15, 32

IS-terrorister. I studiosamtalet intervjuas en docent i folkrätt om förslaget. Majoriteten av frågorna handlar om möjligheten för det svenska förslaget att vinna gehör bland andra medlemsländer.²¹

Analys

Det mest anmärkningsvärda i studiosamtalen ur ett gestaltningsperspektiv är att de studiosamtal med ministrar som arrangerats för att diskutera EU-frågor, främst Brexit, inte liknar studiosamtalen med andra ministrar i materialet. Istället för att ministrarna granskas med kritiska frågor om den svenska regeringens politik syftar frågorna främst till att ge en verklighetsbeskrivning i likhet med vad medier brukar efterfråga hos expertkommentatorer, myndighetschefer eller akademiker. Det kan illustrera ett problem i svensk nyhetsrapporteringen där EU-frågor tenderar att "avpolitiserar", vilket NMI tidigare har uppmärksammat med rapporten "De osynliga konfliktlinjerna".²²

4. Kriminalitet

Kriminalitet var en stor kategori i materialet (8). Majoriteten, sex stycken, handlar om gängvåld och våld i skolan.

Inslagen

Fyra av samtalen berör rapporter/studier som presenterats på ämnet. Det första reportaget handlar om en ny svensk studie som visar på kopplingen mellan extremism och gängkriminalitet. I samtalet därefter intervjuas en före detta gängkriminell och en polis. Frågorna kretsar dock inte kring rapportens slutsatser eller påannonseringen av ämnet utan kring gängmedlemmens personliga familjebakgrund från ett hem med våld och missbruk och om polisens ansvar för att stoppa skjutningarna.²³

Det andra samtalet inleds med ett reportage som berör en rapport från Brottsförebyggande rådet som visar att allt fler unga utsätts för brott på skolan. I samtalet därefter deltar en ordförande för Sveriges Elevråd SVEA och en rektor på en skola i Angered, Göteborg. Frågorna till elevrådsrepresentanten fokuserar på skolläringarnas ansvar för utvecklingen. Frågorna till rektorn fokuserar i stället på elevernas beteenden som leder till våld och om vad skolan kan göra åt det.²⁴

Det tredje samtalet berör ny statistik över antalet dödsskjutningar i Sverige och om en utomstående som skadats i en gängskjutning. I samtalet intervjuas en polis om polisens arbete för att stoppa gängskjutningarna, om rimligheten i polisens arbetsmetoder och varför man ej ännu kunnat lösa problemet.²⁵

21. Nr 19

22. Reimers, Carl-Vincent. "De osynliga konfliktlinjerna: Le Monde och Dagens Nyheter EU-rapportering i en jämförelse", Stockholm: Näringslivets medieinstitut, 2019

23. Nr 3

24. Nr 6

25. Nr 9

Det fjärde samtalet handlar om ny statistik från Arbetsmiljöverket som visar på ökade anmälningar mot våld i skolan. I reportaget intervjuas en lärare som mordhotats av en elev. I samtalet därefter intervjuas en representant för Skolinspektionen. Frågorna handlar om situationen på landets skolor i fråga om våld. Endast en fråga handlar om orsakerna till utvecklingen och en följdfråga om kommunerna blivit sämre på att driva skolor.²⁶

Två av samtalen har sin grund i aktuella händelser med gängskjutningar. Den ena handlar om mordet på två unga kvinnor i Malmö och Stockholm (Vällingby) på öppen gata. Under samtalet presenteras statistik av BRÅ som konstaterar att det dödliga våldet fortfarande ligger under 90-talets nivåer, men att våldet i den kriminella miljön är exceptionellt högt. Frågorna handlar om vad ökningen av det väpnade våldet i gängmiljöer på kort sikt beror på, om lagföring av gängkriminella och om bilden av kriminaliteten i den offentliga debatten är för alarmistisk eller ej. Det andra inslaget berör en dödsskjutning i Nacka där en polis intervjuas om de bakomliggande orsakerna till eskaleringen av våldet, likaså här endast de kortsiktiga interna orsakerna i gängmiljön. Reportern driver också en agenda genom att ifrågasätta polisens arbetsmetoder, i syfte att exponera fel jämfört med arbetsmetoderna i andra länder.²⁷

Slutligen handlar två av samtalen om rapporteringen om misstänkt penningtvätt i Swedbank. I ett av samtalen intervjuas vd:n för Aktiespararna och en forskare vid Handelshögskolan om läget för Swedbank. I det andra samtalet intervjuas Göran Persson som nytitillträdd ordförande för Swedbank om misstankarna mot banken. Frågorna till gästerna fokuserar i båda inslagen på krisens allvar, framtiden för banken och förtroendet för banker generellt.²⁸

Analys

En övervägande majoritet av inslagen om kriminalitet handlar om gängbrott eller våldsbrott i offentlig miljö, vilket speglar den senaste tidens ökade fokus på dessa brott i media. Studiosamtalens analyser fokuserar dock nästan uteslutande på polisens arbetsmetoder, skolans arbetsmetoder och kortsiktiga beteendeförändringar hos gängen. Bara ett eller två av inslagen analyserar den långsiktiga förändringen mot ökad gängkriminalitet i Sverige och ökade våldsbrott i offentlig miljö. De få gånger som reportern ställer frågan om orsakerna till ökningen av en viss brottstyp till den inbjudna gästen diskuteras endast detta ur ett kortsiktigt perspektiv, såsom skolornas brist på kontroll eller polisens belastade strukturer. Inga gånger analyseras kriminalitetens uppgång djupgående ur ett långsiktigt perspektiv där kopplingar görs till socioekonomisk segregation, kulturellt/etniskt utanförskap eller invandringspolitiken. När en sådan koppling förekommer i reportaget om sambandet mellan extremism och gängkriminalitet, så berörs dessa slutsatser ej i det efterföljande studiosamtalet.

26. Nr 11
27. Nr 44, 46
28. Nr 22, 34

5. Utrikespolitik

Utrikespolitik var den enskilt största kategorin med elva (11) inslag och berör en mängd olika ämnen såsom kinesisk politik, Syrienkriget, parlamentsvalet i Indien, migration i USA, utvisning av radikala imamer med mera. I några av ämnena kan man tydligt se en tendens hos reportern att styra agendan.

Inslagen

När en statsvetare och expert på amerikansk politik intervjuas om primärvalet för Demokraterna i USA så konstaterar reportern att *"Efter förra valet sa man ju att glastaket fanns där. Hillary Clinton blev inte president. Kommer det att påverka vem partiet nominerar till nästa presidentkandidat?"*. Efter svaret från statsvetaren kontrar reportern med att fråga: *"Blir det en vit medelålders... eller vit man som sitter i Vita huset sen?"*.²⁹

Ett annat exempel, också kopplat till amerikansk politik, är ett studiosamtal om Donald Trumps twittrande om fyra amerikanska kongressledamöter. Trumps tweets om kongressledamöter med icke-vit etnicitet sågs av många som rasistiska. Flera av reportens frågor är tydligt värderande, såsom *"President Trump och hans twittrande. Varför håller han på såhär egentligen?"* och *"Är det ett slags nytt politiskt lågvattenmärke vi ser?"*.³⁰

Ett annat inslag är ett samtal med en författare och Syrienexpert om den ryska upptrappningen i kriget i provinsen Idlib i Syrien. Genom sina frågor tar reportern tydligt ställning mot en upptrappning av kriget och mot kriget som sådant. Reportern frågar *"Vad skulle man kunna göra för att de militära flygräderna stoppas upp?"* och *"För ett par år sedan var det ju ett fullskaligt krig och det har blivit bättre sen dess. Hur ser framtiden ut?"*.³¹

Analys

Givet att det är mycket varierande ämnen i kategorin utrikespolitik är det svårt att se något mönster mellan ämnesval i kategorin utrikespolitik. Däremot ställer flera av studiosamtalen ovan viktiga frågor om hur man som public service-journalist ska förhålla sig till utrikespolitiska händelser. I fallet med rapporteringen kring Trumps tweets kan dessa tolkas som ett utslag för rasism, och därmed något som SVT med kritiska frågor bör agera mot med hänsyn till demokratiparagrafen. Samtidigt kan reporterns uppenbart värderande frågor och tonfall påverka att tittaren upplever ett sådant inslag som partiskt. Samma fråga om ställningstagande kan man illustrera i rapporteringen om Syrien, där SVT:s reporter tydligt markerar att man vill se ett slut på kriget. Att SVT tar ställning mot krig på ett principiellt plan är förstås legitimt, men ställer också frågor om var gränsen går för partiskhet i fråga om utländska militära konflikter.

29. Nr 18

30. Nr 38

31. Nr 39

6. Värderingsfrågor

Värderingsfrågor utgjorde åtta (8) inslag och berör en rad olika ämnen som kan kopplas till frågor om frihet, etik, moral, rätt/fel. Ämnen i denna kategori är spelreklam, prostitution, droger, embryodonation, organdonation, kostfrågor och könsdysfori.

Inslagen

Ett samtal tar sin utgångspunkt i ett reportage om en ny undersökning från Novus som visar att mer än var tionde person 18–29 år har erbjudits pengar för att sälja sex. Därefter följde ett samtal med en kvinna som företrädde organisationen *Inte din hora* och som tidigare sålt sex. Frågorna kretsade kring hur hennes prostitution hade börjat och en rad frågor som syftade till att blotta prostituerades destruktiva situation i form av exempelvis självskadebeteende. Reportern anmärker dock inte på att det skulle finnas en skillnad mellan sexköp av minderåriga och sexköp av vuxna individer, trots att den intervjuade kvinnan för första gången sålde sex som minderårig.³²

Två av samtalen handlar om spelreklam och regeringens planer på skärpningar om regleringarna kring densamma. Det första inslaget inleds med ett reportage med "mannen på gatan" där några utvalda medborgare frågas ut om deras syn på spelreklam och att utländska spelbolag etablerat sig i Sverige. Därefter följer ett samtal med representanter för Spelinspektionen och dess norska motsvarighet. Frågorna som reportern ställer tar tydligt ställning för regeringens vilja att begränsa spelreklamen: "*Ministern anser att reklamen är för aggressiv. Kan ni göra något åt det här?*". I en senare fråga till den norska representanten säger reportern "*Förra året fattade Stortinget beslut att ge er ytterligare verktyg i kampen mot de utländska spelbolagen. Kan du berätta om dem?*".³³

Det andra samtalet är en intervju med civilminister Ardalan Shekarabi (S), som tar avstamp i en nyligen tillsatt utredning om spelreklam. I reportaget förekommer videoklipp från tidigare intervjuer där ministern talar om att "*skydda våra konsumenter*" och att vi inte kan ha "*den här aggressiva, ohämmade marknadsföringen*". Frågorna till Shekarabi är på samma sätt som i det första spelreklams-samtalet tydligt vinklade mot spelbolagen, och handlar bland annat om varför regeringen inte har varit hårdare mot spelbolagen "*från början*". Reportern angriper ministern med att ställa frågor som "*Varför var inte lagen hårdare mot reklam redan från början?*", en fråga som sedan upprepas i andra versioner. Reportern kommenterar också ministerns förslag om självreglering av marknaden som att "*det låter lite naivt*".³⁴

Ett samtal handlar om kokainmissbruk och inleds med ett reportage om kopplingen mellan kokainmarknaden och gängkonflikter. I reportaget

32. Nr 10

33. Nr 16

presenteras också ny statistik om hur kokain lett till fler dödsfall 2016–2018. Därefter hålls ett studiosamtal med bland annat en beroendeforskare och en före detta kokainmissbrukare som nu arbetar åt organisationen Stockholm 12. Frågorna som reportern ställer är öppna men med en tydligt negativ gestaltning, det vill säga i syfte att visa på kokainets negativa konsekvenser i form av missbruk och dess konsekvenser.³⁵

Totalt fyra samtal berör frågor kopplade till hälsa, sexualitet och medicinsk-etiska frågor. Ämnena i samtalen berör embryodonation, organdonation, könsdysfori och veganmat för barn. I dessa inslag är det framförallt samtalet om organdonation som har en tydlig agenda från reporterns sätt att ställa frågorna. Ämnet presenteras med en tydlig gestaltning: *"I Sverige dör i genomsnitt en person i veckan medan de väntar på en organtransplantation"*, som följs av ett reportage med en person som väntar på ett nytt hjärta och om problemen med att donatorers organ inte når behövande. Frågorna reportern ställer till en expert i donationsutredningen handlar om möjligheten att ta bort vetorätten och att införa en lagstiftning där donation är normen. Bland annat frågar reportern *"Skulle man kunna vända på frågan och donera organ, om man inte säger emot?"*³⁶

De övriga tre inslagen har samtal med mestadels öppna frågor, även om inslaget om könsdysfori inleds med ett reportage som ifrågasätter de tillåtande reglerna där det gäller könskorrigering för minderåriga. Samtalet därefter intervjuar en person som genomgått könskorrigering som kritiserar de svenska liberala reglerna för att godkänna könskorrigering för minderåriga.³⁷

Analys

Det mönster som framträder i de samtal som kan kopplas till olika värderingsfrågor är att reportern i flera av inslagen intar en tydlig position i flera moraliskt-etiska frågor. Det gäller framförallt samtalen om prostitution, men också om spel och om kokain. I fråga om prostitution nyanseras aldrig bilden av reportern med en fråga om individens rätt att själv välja sin sysselsättning, eller om skillnaden mellan sexuellt utnyttjande av minderårig och prostitution av vuxna. En liknande bild framträder i de två inslagen om spelreklam. Spelbolagen framställs som rovaktiga och spelreklamen benämns av reportern som aggressiv och som något som måste bekämpas. Aldrig nyanseras bilden av spelbolagen genom att framhäva yttrandefriheten eller spelbolagens rätt att verka på en annonsmarknad. Det är också problematiskt med tanke på att SVT, till skillnad från privat media, inte får inkomster från spelreklam och därmed kan sägas ha ett egenintresse i frågan. I stället driver reportern frågor med en tydlig spelreklamskritisk agenda gentemot de inbjudna gästerna. I fråga om kokainmarknaden är det en liknande bild som framträder, där missbruket står i centrum och frivillig konsumtion inte berörs.

34. Nr 26

35. Nr 23

36. Nr 21, 23, 27, 30, 50

37. Nr 50

7. Segregation

Endast ett studiosamtal har segregation som huvudtema.

Inslagen

Det gäller ett inslag om en ny rapport från SCB på uppdrag av stiftelsen The Global Village, som arbetar för integration och etnisk och kulturell mångfald. Reportaget handlar om sociala problem i Jordbro i Haninge kommun, där boende intervjuas om deras syn på lokal kriminalitet. Därefter presenteras statistik om sysselsättning, utbildningsnivåer, inkomst och utländsk bakgrund i utsatta områden. I samtalet därefter intervjuas Ahmed Abdirahman, grundare av Järvaveckan, om sin syn på den statistik som rapporten presenterat. Frågorna från reportern kretsar kring vilka fakta som saknats i debatten, om vilka politiska förslag som saknas i debatten och om det låga röstdeltagandet i särskilt utsatta områden. Frågorna är som regel öppna, utan någon tydlig agenda från reporterns sida. Åsikter som presenteras av den intervjuade gästen är bland annat att det behövs ordningsomdömen i skolan och fler med utländsk bakgrund i Sveriges riksdag.³⁸

Analys

Det faktum att kategorin "Segregation" är så liten är slående i sig, inte minst i jämförelse med den mycket större kategorin "Kriminalitet", där gängvåld är ett dominerande tema. I samtalet om rapporten presenteras en rad fakta som för de flesta redan är kända ifråga om segregation i utsatta områden, vad avser exempelvis sysselsättningsgrad och utländsk bakgrund. I själva samtalet kretsar dock merparten av frågorna runt politiska och socioekonomiska aspekter av integrationen, medan kulturella och etniska aspekter av segregationen nästan inte alls behandlas. Enda gången ämnet "utländsk bakgrund" tas upp är det i sammanhanget av behovet av fler förebilder med utländsk bakgrund i Sveriges riksdag.

8. Partierna

Tre (3) studiosamtal handlar om de politiska partierna, där samtliga samtal berör Liberalerna.

Inslagen

I det första inslaget intervjuas den före detta partiledaren Jan Björklund på temat "Oro för vänstersväng inom Liberalerna". Reportern använder i samtalet tydligt agendadrivna frågor i syfte att få Jan Björklund att kommentera moderatledaren Ulf Kristerssons beteende.³⁹

38. Nr 33

I det andra samtalet intervjuas gruppledaren Johan Pehrsson, som föregås av ett reportage om den nya partiledaren Nyamko Sabunis bakgrund. Frågorna från reportern handlar till stor del om att pressa intervjugästen på att berätta om hur han ser på Liberalernas förhållande till Sverigedemokraterna och till de övriga borgerliga partierna.⁴⁰

Det tredje inslaget är sänt från Almedalen där partiledaren Nyamko Sabuni intervjuas i samband med Liberalernas dag. En stor del av reporterns frågor handlar om KD-ledaren Ebba Busch Thors möte med Jimmie Åkesson (SD), och Liberalernas syn på detta. Reportern söker med sina frågor att pressa fram en reaktion på detta möte från Sabuni.⁴¹

Analys

Det faktum att samtliga tre inslag berör Liberalerna är anmärkningsvärt, inte minst sett till partiets ringa storlek i svensk politik. Det kan förmodligen delvis förklaras med att partiet det senaste året intagit en central roll i svensk politik i förhållande till interna stridigheter i synen på regeringsfrågan och partiledarbytet. I de ovan diskuterade inslagen är det just också dessa aspekter som diskuteras i studiosamtalen. Synen på Sverigedemokraterna intar också i samtalen ett viktigt föremål för reporterns frågor.

Slutsatser

I denna undersökning har jag försökt rikta fokus mot de val av vinklar och gestaltningar som präglar journalisters frågor i studiosamtalen i *Aktuellt*. Vad som utgör en "legitim kontrovers", "konsensus" eller en "avvikelse" (Hallin, 1986) i journalisternas ögon är, som vi har sett, en högst subjektiv bedömning som enligt medieforskningen påverkas av en rad faktorer. En av dessa, men långt ifrån den enda, är tveklöst journalisternas egna och samhällets aktuella politiska fokus och värderingar.⁴²

I dagens föränderliga politiska landskap med hög grad av polarisering i den offentliga debatten finns det därför anledning för journalister och redaktörer att våga vara självkritiska och ställa frågan om deras gestaltningar av viktiga samhällsfrågor ger den förtroendegivande bredd som den är tänkt att göra. Det allt mer polariserade förtroendet för public service och den politiska debatt som åter aktualiserat frågan om opartiskhet, pekar på att sådana frågor bör ställas.⁴³

Här nedan presenteras några centrala slutsatser som svar på frågeställningen med bas i det studerade materialet. Slutsatserna presenteras inom ramen för den teoretiska modell med konsensus, legitim kontrovers och avvikelser som Hallin definierat (se avsnittet Teoretisk bakgrund).

1. Sfären för konsensus

SVT moralpolis i värderingsfrågor

Riktat vi fokus mot den "sfär av konsensus" som representeras av värderingar som journalistiken företräder utan att nyansera bilden, finns ett par intressanta slutsatser. I de studiosamtal som denna studie benämner som "värderingsfrågor" intar SVT:s reporter ofta en tydlig åsikt. Det handlar framförallt om synen på prostitution, spelreklam och droger – låt oss kalla dem "sex, drugs and rock'n roll". Dessa samhällsfenomen beskrivs generellt sett i negativa ordalag i studiosamtalen och som något som kräver ett statligt eller samhälleligt ingripande. I de två studiosamtal som berör spelreklam går reporterens roll in i ett direkt propagerande för hårdare tag mot spelföretag utan att detta ställningstagande nyanseras på något sätt.

42. För en sammanfattning av de faktorer som påverkar nyhetsurval och presentation, se exempelvis: Shoemaker & Reese. *Mediating the message in the 21st century*, 2014

43. <https://www.expressen.se/nyheter/ny-siffror-18-procent-vill-skrota-public-service/>

Vad som är rätt och fel i moraliska termer kan med referens till Hallin (1986) ses som en del av sfären av konsensus, alltså den typen av grundläggande värderingar som journalistiken inte behöver ifrågasätta. Svenskarna tenderar också – trots i stort liberala värderingar – ha en av de mest restriktiva hållningarna i EU både när det kommer till prostitution och till droger.⁴⁴ Det finns också tveklöst entydigt negativa aspekter som förtjänas att belysas av alla dessa fenomen, såsom drogmissbruk, självskadebeteende, sexuellt utnyttjande i samband med prostitution och spelmissbruk.

Samtidigt bör journalister i public services tjänst beakta opartiskhet och sträva efter att ge ämnen en allsidig vinkling. Ur det perspektivet kan man ställa frågan om inte SVT gått över gränsen för en acceptabel gestaltning, främst i de två samtal som berör spelreklam. I de inslag som berör organdonation, droger och prostitution är det också tydligt vad journalisten i sin vinkling av ämnet uppfattar som "Rätt" och "fel". Denna dikotomi hade behövt nyanseras av frågor av reportern som exempelvis belyser individens fria val och ansvar vad gäller sådant som av majoriteten inte alltid ses som önskvärt. Det är exempelvis fullt möjligt att förmedla de negativa konsekvenserna av såväl prostitution, spelmissbruk och droganvändning utan att slå över i partiskhet. Risken blir annars att SVT framstår snarare som moralpolis än som förmedlare av folkbildning på allsidig grund.⁴⁵

EU-politik görs till opolitisk sakfråga

En liknande tveksam konsensus framstår i hur SVT väljer att gestalta EU-politiska frågor i studiosamtalen. I de studiosamtal där ministrar intervjuas om EU-frågor får den intervjuade en annan roll av reportern än den som ges när det främst är inrikespolitik som är ämnet. Totalt förekommer nio ministrar bland de femtio samtalen som gäster: civilminister Ardalan Shekarabi (S), utrikesminister Margot Wallström (S), försvarsminister Peter Hultqvist (S), inrikesminister Mikael Damberg (S), EU-minister/utrikeshandelsminister Ann Linde (S), EU-minister Hans Dahlgren (S), Miljöminister Isabella Lövin (MP), finansminister Magdalena Andersson (S) och socialminister Lena Hallengren (S).

I merparten av de inslag som på olika sätt berör inrikespolitik använder sig reportern som regel av skarpa frågor i syfte att ställa ministern "mot väggen", alltså rikta in sig på svaga punkter och exponera politiska ställningstaganden från regeringen. Det ligger i sakens natur då ministrarna är den främsta representanten för den offentliga makten i Sverige som reporterna ska granska och ifrågasätta.

44. <https://www.svd.se/9-av-10-svenskar-vill-ha-narkotikafritt-samhalle>; Priebe, Gisela. Svedin, Carl Göran. "Sälja och köpa sex i Sverige 2011 Förekomst, hälsa och attityder". I *Prostitution i Sverige – Kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen*. Linköping: Linköping University Electronic Press, 2012

45. Pressens etiska regler, PON

När ämnet däremot är EU-politik är reporterns frågor snarare inriktade på att få svar på faktauppgifter. Frågorna till Hans Dahlgren, Isabella Lövin och Ann Linde i samtal om EU-politik domineras av frågor som söker sakupplysning i frågor som rör Brexit, utrikeshandel eller EU-toppmöten, snarare än frågor som ställer ministrarna till svars för den svenska regeringens förda EU-politik i Bryssel. Förhållandet mellan minister och journalist liknar på så sätt mer förhållandet där en expert eller sakkunnig frågas ut, än en skarp intervju med en regeringsföreträdare.

SVT:s agerande är utan tvekan en journalistisk brist eftersom Sveriges EU-politik är en integrerad del av regeringsarbetet och bör granskas på samma sätt som regeringens övriga politik. Inte minst eftersom ministrar deltar i Europeiska rådet, som en av EU:s två lagstiftande församlingar. Att EU-politiska frågor avpolitiserats i svensk media är dock en bild som stämmer överens med slutsatserna i Näringslivets medieinstitutets tidigare rapport som jämför EU-rapporteringen i *DN* med *Le Monde*.⁴⁶

2. Sfären av legitim kontrovers

GAL-TAN dominerar på bekostnad av höger/vänster och ekonomisk politik

Ifördelningen av politiska ämnen i studerade samtalen dominerar utrikespolitik, kriminalitet, värderingsfrågor och klimatfrågan. Det är också i dessa ämnen som SVT:s reportrar med sina frågor till de inbjudna gästerna ger uttryck för olika perspektiv, alltså det som Hallin kallar för "legitim kontrovers". Samtidigt är ekonomiska- och välfärdsfrågor till stor del frånvarande i studiosamtalen. Endast fyra av femtio samtal berör ekonomiska frågor där finans-, penning- och välfärdspolitik ingår. Inget av dessa inslag berör arbetsmarknadsfrågor, företagande eller skattepolitik. Däremot är det fullt möjligt att dessa ämnen har förekommit i andra studiosamtal under 2019, som källmaterialet inte inkluderar.

Även om det inte går att dra några statistiskt säkerställda slutsatser baserat på den kvantitativa fördelningen i inslagen pekar de få ekonomisk-politiska frågorna på ett förändrat politiskt landskap. I de studerade inslagen dominerar lag och rätt, kulturella värderingar och klimat. Det är en fördelning som stämmer överens med den förändring som statsvetare pekat på där den klassiska höger-vänster-skalan kompletterats av en så kallad GAL-TAN-skala. Skalan har visat sig vara relevant för att analysera det nya svenska politiska landskapet. Näringslivets medieinstitut har också använt sig av skalan i tidigare rapporter.⁴⁷

Dessutom har SVT:s ledning själv signalerat att man tidigare haft problem med GAL-TAN-skalan, något som exempelvis Jan Helin meddelade vid Publicistklubbens

46. Reimers. *De osynliga konfliktlinjerna*, 2019

47. Oscarsson. *Larmar och gör sig till*, 2017; Reimers, Carl-Vincent. *Public service – en bastion för vänsterliberaler?* Del I och II., Stockholm: Näringslivets medieinstitut, 2019

debatt i augusti 2018. Här finns alltså en medveten förflyttning av den "legitima kontroversen" från en höger/ vänster-skala till nya värderingspolitiska konflikter. Låt oss kalla den motsättningen mellan progressiva och konservativa ideal.⁴⁸

Samtidigt som nya frågor som är delvis åtskilda från höger-vänster intar den politiska debatten, fortsätter ekonomisk politik och välfärdsfrågor att utgöra kärnan i det svenska politiska systemet. Det finns en risk att en alltför stor betoning av lag och rätt, klimat och värderingsfrågor i public services viktigaste nyhetsprogram undanhåller den ekonomisk-politiska dimensionen av politiken för medborgarna, med brist på allsidighet i nyhetsrapporteringen som följd.

3. Sfären av avvikelser

Symtom snarare än orsaker i fokus i rapporteringen om gängvåldet

En fråga som dominerar i de studerade studiosamtalen är gängvåldet, vilket speglar en bredare utveckling i samhället. Några skjutningar och sprängdåd har dessutom drabbat andra änyrkeskriminella, såsom de uppmärksammade mordena på två kvinnor i Malmö och Stockholm (Vällingby), vilket ökat nyhetsrelevansen ytterligare. I studiosamtalen blir det dock tydligt att framförallt vissa aspekter av denna utveckling är i fokus medan andra lyser med sin frånvaro. Majoriteten av studiosamtalen fokuserar på symtom snarare än orsaker vad gäller gängvåldet. Reportrarnas frågor fokuserar på polisens arbetsmetoder, direkta orsaker till de uppflammande gängkonflikterna i de parallella strukturer som ligger bakom våldet och konsekvenser för barn och den övriga civilbefolkningen. I viss mån diskuteras också åtgärder mot såväl gängbrottslighet, liksom mot våld i utsatta områden.

Däremot framstår de långsiktiga orsakerna till gängvåldets ökning som märkligt frånvarande i de studerade samtalen. Det blir tydligt inte minst i jämförelse med kategorin "Segregation" som representeras av endast ett inslag. Frågor som berör den socioekonomiska, kulturella och etniska segregationen i Sverige förekommer nästan inte alls i några fördjupande studiosamtal som fokuserar på kriminalitet och gängbrottslighet. Detta trots att sambandet mellan organiserad brottslighet och de klanstrukturer som återfinns i vissa etniska och kulturella grupper påvisats i en aktuell forskningsrapport från Försvarshögskolan.⁴⁹

En orsak till att SVT väljer att belysa de kortsiktiga orsakerna och konsekvenserna, snarare än de långsiktiga orsakerna, kan ha att göra med nyhetslogik. En annan orsak kan dock vara att SVT gjort bedömningen att det är olämpligt att direkt koppla frågor som rör gängkriminalitet till etnisk, kulturell och social segregation. Med andra ord betraktas dessa perspektiv som en "avvikelse", som inte behöver

48. Publicistklubben debatt. Stockholm: 27 augusti 2018. <http://www.publicistklubben.se/2018/08/24/pk-debatt-mandag-27-augusti/>

49. Henrik Häggström och Hans Brun (red.). "Antagonistiska hot och dess påverkan på lokalsamhället". Centrum för asymmetriska hot- och terrorismstudier, Försvarshögskolan, 2019

eller ska skildras i rapporteringen. Pressetiskt har man delvis fog för en sådan bedömning eftersom etnicitet inte ska framhävas om det inte är relevant.⁵⁰

Däremot kan en konsekvens av en sådan medieetisk bedömning bli att SVT undanhåller viktiga analysperspektiv och förklaringsmodeller som belyser kultur och etnicitet i fråga om gängkriminaliteten. För TV-tittaren kan det upplevas som en brist i rapporteringen eller till och med som att SVT undanhåller information om en central samhällsfråga.

Lärdomar för framtiden: Vad är en legitim kontrovers i Sveriges viktigaste nyhetsprogram?

Frågan om vad som är en legitim kontrovers och vad som inte är det befinner sig i kärnan av det journalistiska uppdraget. Som vi har sett i studiosamtalen kan gestaltningen av ett visst ämne skifta betydande beroende på vilken typ av frågor reportern ställer till en inbjuden gäst. Denna undersökning har med referens till Hallins modell med tre sfärer sökt visa mönster i rapporteringen om några centrala samhällsfrågor.

I ljuset av denna undersökning, men också av den medieforskning som presenteras i inledningen, borde en rimlig fråga att ställa vara hur public service kan bli bättre på att uppnå allsidighet? Svaret på en sådan fråga måste bygga på en öppenhet inför påståendet att SVT:s journalistik inte är perfekt utan har potential till förbättring. Ett konkret exempel på en möjlig lärdom vore att i studiosamtal om EU-frågor behandla ministrar på samma sätt som när inrikespolitik är temat, och inte ge dem rollen av expertkommentator.

En annan lärdom vore att på redaktionsnivå använda sig av Hallins modell med de tre sfärerna för att ställa utvärderingsfrågor av typen:

- Är denna åsikt verkligen en del av "sfären av konsensus" eller bör den snarare vara en del av en legitim kontrovers, där ett alternativt perspektiv bör föras fram?
- Finns det perspektiv på detta ämne som kan bedömas som del av "sfären för avvikelser". I så fall, *varför* befinner det sig där och inte i "sfären för legitim kontrovers"?
- Är den kontrovers som förs fram i detta reportage allsidig, eller saknas perspektiv? Exempelvis jämförelse mellan GAL/TAN och höger/ vänster.

50. Pressens etiska regler nr 10: "Framhäv inte berörda personers etniska ursprung, kön, nationalitet, yrke, politisk tillhörighet, religiös åskådning eller sexuell läggning om det saknar betydelse i sammanhanget och är missaktande."

Det borde också vara möjligt att förbättra allsidigheten med hjälp av relativt enkla utvärderingsmetoder. I före detta Timbro medieinstituts granskning av mediernas metoder för utvärdering 2014 berättade exempelvis Correns dåvarande chefredaktör Charlotta Friberg, numera ansvarig utgivare på SVT Nyheter, om ett system med "plus" och "minus" för att beskriva en enkel version av redaktionell uppföljning. Ett sådant system skulle kunna utvecklas där problemformuleringar analyseras genom ett fyrdimensionellt politiskt spektrum som täcker in både den ekonomisk-politiska och den kulturella dimensionen av den offentliga debatten.⁵¹

Vid sidan av de lärdomar som denna undersökning vill förmedla till public service och yrkesaktiva journalister skulle denna studie också fungera som inspiration för hur medieforskare kan analysera politisk gestaltning och vinkling i nyhetsinnehåll genom en kvalitativ metod. Som en färsk forskningsgenomgång visat finns ett skriande behov av just sådana studier.⁵² Fokus bör då ligga vid nyhetsinsamling, men också vinkling, ton, balans/objektivitet inte bara i rapportering om politik utan också i andra ämnen. Hittills har sådana studier lyst med sin frånvaro i medieforskningen. Kanske kan den förnyade diskussionen om public services roll bidra till större pionjärskap på den fronten inom 20-talets svenska medieforskning.

51. Olin, Mats. "Medier dåliga på utvärdering av kvalitet", Timbro, 21 maj 2014 <https://timbro.se/allmant/medier-daliga-pa-utvardering-av-kvalitet/>

52. Fletcher och Jenkins. Polarisation and the news media in Europe, 39

Bibliografi

Hallin, Daniel C. *The Uncensored War: The media and Vietnam*. Oxford: Oxford University Press, 1986

Donsbach, Wolfgang och Patterson, Thomas E. "Political News Journalists: Partisanship, Professionalism and Political Roles in Five Countries". Esser, Frank och Pfetsch, Barbara. (red.). *Comparing Political Communication*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004

Johansson, Bengt. "Varför driver journalister så ofta sin egen agenda?". Truedsson, Lars. (red.). *13 vassa frågor om journalistik: Med frågor som inte stryker medhårs*. Stockholm: Institutet för mediestudier, 2019

Fletcher, Richard och Jenkins, Joy. "Polarisation and the news media in Europe". Brussels: European Parliamentary Research Service (EPRS), 2019 https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2019-03/Polarisation_and_the_news_media_in_Europe.pdf

Karlsson, Michael och Strömbeck, Jesper. (red.). *Handbok i journalistikforskning*. Lund: Studentlitteratur, 2015

Oscarsson, Henrik. "Det svenska partisystemet i förändring" i Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red.). *Larmar och gör sig till*. Göteborgs universitet: SOM-institutet, 2017

Henrik Häggström och Hans Brun (red.). "Antagonistiska hot och dess påverkan på lokalsamhället", Centrum för asymmetriska hot- och terrorismstudier, Försvarshögskolan, 2019 <https://www.fhs.se/download/18.4de5088316deae29189350/1571641866102/Antagnostiska%20hot%20och%20dess%20p%C3%A5verkan%20p%C3%A5%20lokalsamh%C3%A4llet.pdf>

Reimers, Carl-Vincent. "De osynliga konfliktlinjerna: Le Monde och Dagens Nyheters EU-rapportering i en jämförelse", Stockholm: Näringslivets medieinstitut, 2019

Shoemaker, Pamela J. & Reese, Stephen D. *Mediating the Message in the 21st Century: A Media Sociology Perspective*. New York: Routledge, 2014

Priebe, Gisela. Svedin, Carl Göran. "Sälja och köpa sex i Sverige 2011 Förekomst, hälsa och attityder". I *Prostitution i Sverige – Kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen*. Linköping: Linköping University Electronic Press, 2012 <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:505995/FULLTEXT02.pdf>

Ortmark, Åke. *Makten och lögnen: Ett liv i televisionens Sverige*. Stockholm: Bonnier, 2013

Källmaterial

Studiosamtal i Aktuellt 2018-2019

Kod	Kategori
EP	Ekonomisk politik/Välfärdsfrågor
KM	Klimat/Miljö
EU	Europapolitik
K	Kriminalitet
UP	Utrikespolitik
VF	Värderingsfrågor
S	Segregation

Nr	Datum	Ämne	Kategori
1	31-okt-18	Övergångsbudgeten	EP
2	08-nov-18	Oro för vänstersväng inom Liberalerna	P
3	12-nov-18	Gängbrottslingars kopplingar till extremism	K
4	19-nov-18	Brexit konsekvenser för Sverige	EU
5	29-nov-18	Koldioxidlagring	KM
6	06-dec-18	Våld mot ungdomar i skolan	K
7	11-dec-18	Brexit	EU
8	20-dec-18	Riksbankens höjning av styrräntan	EP
9	27-dec-18	Gängvåldet	K
10	04-jan-19	Prostitution	VF
11	09-jan-19	Våldet i skolan	K
12	17-jan-19	Hållbar matkonsumtion	KM
13	22-jan-19	Kinas ekonomiska utveckling	UP
14	29-jan-19	Brexit	EU
15	08-feb-19	Diplomatisk kris mellan Italien och Frankrike	EU
16	14-feb-19	Spelreklam	VF
17	22-feb-19	Incident med ryskt stridsflygplan	UP
18	28-feb-19	Amerikanska primärvalskampanjen	UP
19	07-mar-19	EU-toppmöte om tribunal till Syrien	EU
20	12-mar-19	IS-svenskar i kurdiska läger	UP
21	18-mar-19	Embryodonation	VF

22	27-mar-19	Svindleri i Swedbank	K
23	04-apr-19	Kokainkonsumtionen i Sverige	VF
24	09-apr-19	OS ekonomiska kalkyler	EP
25	16-apr-19	Parlamentsvalet i Indien	UP
26	24-apr-19	Spelreklam	VF
27	02-maj-19	Organdonation	VF
28	06-maj-19	Utrotning av växt- och djurarter	KM
29	16-maj-19	Radikala imamer	UP
30	23-maj-19	Vegansk kost till barn	VF
31	28-maj-19	Tandvårdsstödet utnyttjande	EP
32	07-jun-19	Valet av ny partiledare för Tories	EU
33	11-jun-19	Sociala problem i utsatta områden	S
34	19-jun-19	Ny ordförande i Swedbank	K
35	28-jun-19	Valet av ny partiledare i Liberalerna	P
36	03-jul-19	Liberalernas dag i Almedalen	P
37	09-jul-19	Migrationen vid USA:s södra gräns	UP
38	16-jul-19	Trumps tweets om demokratiska kongressledamöter	UP
39	25-jul-19	Kriget i Syrien	UP
40	02-aug-19	Handelspolitiken USA/Kina	EU
41	05-aug-19	Stranderosion till följd av klimatförändringar	KM
42	15-aug-19	Beslagtagningen av iransk oljetanker	UP
43	23-aug-19	Bränderna i Amazonas	KM
44	28-aug-19	Gängmorden på två kvinnor	K
45	06-sep-19	Margot Wallströms avgång	UP
46	09-sep-19	Gängskjutning i Nacka	K
47	19-sep-19	Parisavtalets efterlevnad	KM
48	25-sep-19	Ny rapport från FN:s klimatpanel	KM
49	04-okt-19	Klimattoppmötet i Chile	KM
50	09-okt-19	Könsdysfori	VF

RAPPORT

Snacket vid lägerelden: Studiosamtal i Aktuellt 2018–2019

— ■
Producerad av
Näringslivets medieinstitut

Ansvarig utgivare
Mats Olin

www.naringslivets-medieinstitut.se